

Zora Krnjaić¹

Institut za psihologiju

Filozofski fakultet, Beograd

i Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-114-9, 15 (2009), p.307-314

Pregledni rad

PODRŠKA OBRAZOVANJU I USAVRŠAVANJU MLADIH

Rezime: U Nacionalnoj strategiji za mlade i Akcionom planu za njeno ostvarivanje naročita pažnja posvećena je podršci različitih oblika obrazovanja i usavršavanja mladih, razvoju raznovrsnih kompetencija potrebnih za zapošljavanje, samozapošljavanje i preduzetništvo mladih kao i promovisanju ostvarenih rezultata i društvenog angažovanja mladih.

Poseban oblik sistemske podrške ličnog i profesionalnog razvoja mladih kroz podršku u finansiranju školovanja i usavršavanja odvija se preko aktivnosti Fonda za mlade talente Republike Srbije. Od avgusta 2008. godine (od kada je Fond prešao u nadležnost Ministarstva omladine i sporta) do juna 2009. godine raspisana su četiri konkursa za stipendiranje i nagrađivanje učenika i studenata na osnovu kojih su: stipendirani studenti na osnovnim i posle diplomskim studijama u zemljama Evropske unije; stipendirani studenati na završnim godinama osnovnih studija u Republici Srbiji; nagrađeni učenici srednjih škola i studenti koji su ostvarili izuzetne rezultate na domaćim i međunarodnim takmičenjima za postignuća tokom 2007. i 2008. godine. Na ovaj način, za nepunih godinu dana, stipendirano je i nagrađeno više od 2200 mladih.

Glavne reči: izuzetna ispoljavanja i postignuća mladih, obrazovanje, usavršavanje, stipendije, Fond za mlade talente.

Podrška ličnom i profesionalnom razvoju mladih

Iz raznolikih teorija darovitosti i različitih istraživačkih paradigmi mogu se izdvojiti praktične implikacije raznih nivoa opštosti i vrsta. Između ostalih, jedna zajednička implikacija jeste da je podrška ličnom i profesionalnom razvoju mladih činilac razvoja darovitosti i talenta. Prava priroda podrške razvojnog karaktera iskazuje se, pre svega, kroz "identifikaciju i afirmaciju" stimulativnih razvojnih činilaca (Krnjaić, 2002).

Za svu decu je važno da imaju mogućnosti da razvijaju svoje različite potencijale, da od najranijih uzrasta budu u kontaktu sa različitim produktima kulture, da u bezbednim uslovima budu izložena raznovrsnim izazovima i mogućnosti da se opробaju, da budu

¹ zkrnjai@f.bg.ac.rs

podsticana primereno svom uzratu, potrebama, interesovanjima i sposobnostima u porodici, školi, tokom obrazovanja i kasnije tokom čitavog života (Krnjaić, 1996).

Neophodno je, pritom, da za razumevanje darovitosti i talenta i za njihov razvoj kao i za celokupan razvoj dece i mladih imamo u vidu kontekst (Krnjaić, 2002; Barab & Plucker, 2002; Plucker & Barab, 2005). Kontekst je značajan i za ispoljavanje i ostvarivanje darovitosti, talenta, za produkciju i stvaralaštvo u različitim oblastima i za profesionalni uspeh.

U uslovima krize i tranzicije u kojima živimo naročito je važno organizovati sveobuhvatno, institucionalizovano, uključivanje dece još u ranom osnovnoškolskom uzrastu u različite stimulatívne programe koji bi bili utkani u redovne školske aktivnosti. Ovi razvojno stimulatívni programi bi mogli da budu i deo procesne dijagnostike što bi omogućilo praćenje, uz institucionalizovanu vertikalnu povezanost i prohodnost informacija, i podsticanje razvoja sve dece. Ovakav način rada je neophodan jer bi obuhvatio svu decu još na ranim uzrastima, dakle, i decu iz manjih sredina i iz defavorizovanih slojeva. Osim toga, ovakav način rada bi omogućio pravedniju selekciju i primerenu specijalizovanu podršku na starijim uzrastima.

Mladi su resurs

Srbija je zemlja sa starim stanovništvom. Mladima se smatraju, kako je to određeno u Nacionalnoj strategiji za mlade, osobe uzrasta od petnaest do trideset godina. U Srbiji ima oko milion i po mladih, što u odnosu na ukupan broj stanovnika čini dvadeset procenata (Popis iz 2002. godine, Republički zavod za statistiku).

Prema projekcijama, negativan demografski trend će se nastaviti, broj stanovnika će se smanjivati, a rašće starost stanovništva (inače o rastućoj starosti stanovništva govore i procene stanja u zemljama EU).

I kada je reč o naučnoj zajednici u Srbiji, stanje je zabrinjavajuće u pogledu starosne strukture. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku u Srbiji ima ukupno 10.220 istraživača od kojih je 8.800 angažovano na projektima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj. Prosečna starost istraživača je 44,3 godine što je nešto više od prosečne starosti stanovništva i ukazuje na potrebu preduzimanja aktivnosti na stvaranju naučnoistraživačkog podmlatka.

S obzirom na ovako negativan demografski trend i samo 8% visokoobrazovanih u odnosu na ukupan broj stanovnika u Srbiji, očuvanje i negovanje mladih i obrazovanih je neophodno da bi se obezbedio razvoj zemlje. Osim toga, još jedan značajan problem sa

kojim se suočavamo od devedesetih je odlazak mladih visokoobrazovanih iz zemlje. Ne raspolazemo podacima o broju mladih koji su napustili zemlju, uvidom u razloge zbog kojih su otišli, o tome čime se bave i kako je tekao njihov profesionalni razvoj, a ni o tome koliko ih se vratilo u Srbiju. Ipak, kada je reč o naučnicima i akademski uspešnim mladima koji su motivisani da se bave naukom, najčešći razlog odlaska, najčeće u neku od zemalja Zapadne Evrope, Ameriku ili Kanadu, su, pored veće zarade, i bolji uslovi za naučnoistraživački rad. Na ovaj trend su ukazivala i istraživanja o potencijalnim migracijama naših studenata izvršena pre dvadesetak godina (Miladinović, 1988; Krnjaić i Miladinović-Jovanović, 1990).

Sada možemo očekivati da će ne mali broj studenata odlaziti u inostranstvo na završetak master i doktorskih studija. Za proces učenja i obrazovanja je izazovno da se mladi uključuju u druge obrazovne sisteme, da probaju različite načine rada, da se upoznaju sa drugačijim pristupima, metodama i tehnikama, da upoznaju nove profesore i mentore, da savladaju drugi jezik, upoznaju nove prostore i kulture, sklapaju poznanstva i prijateljstva, a onda da se vrate u Srbiju i da primenjuju ono što su naučili. U tom smislu mobilnost mladih i mobilnost naučnika je neophodna i poželjna. U Nacionalnoj strategiji za mlade iskazuje se vizija mladih koji stiču nova znanja i iskustva, druže se i takmiče sa svojim vršnjacima širom sveta, putuju ali se vraćaju u svoju zemlju i aktivno i odgovorno primenjuju stečena znanja i ostvaruju kvalitetan život.

Podsticanje razvoja i napredovanja mladih i obezbeđivanje uslova za kvalitetan život je složen i svobuhvatan posao koji zahteva posvećenost i koordinisane aktivnosti brojnih činilaca (kao što su napr. poslovi oko osiguranja kvaliteta studija i kvaliteta programa studija na svim nivoima studija, te organizacija efikasnih studija i td.). Sve to je važno da bi se stvarali uslovi za razvoj i negovanje elite po znanju, obrazovanju po stvaralačkim i intelektualnim potencijalima i dometima u različitim oblastima.

U Nacionalnoj strategiji za mlade i Akcionom planu za njeno ostvarivanje naročita pažnja posvećena je podršci različitih oblika obrazovanja i usavršavanja mladih, razvoju raznovrsnih kompetencija potrebnih za zapošljavanje, samozapošljavanje i preduzetništvo mladih kao i promovisanju ostvarenih rezultata i društvenog angažovanja mladih (Nacionalna strategija za mlade, 2008; Krnjaić, 2008).

Fond za mlade talente Republike Srbije

Ministarstvo omladine i sporta je u partnerstvu sa drugim ministarstvima i nevladinim sektorom sačinilo Nacionalnu strategiju za

mlade koja je usvojena 9. maja 2008. godine. Ovo je prva Nacionalna strategija za mlade Republike Srbije i prvi dokument koji sadrži sistemsku rešenja za podršku mladima u različitim oblastima društvenog života. Jedan od Strategijom predviđenih i Akcionim planom obezbeđenih vidova podrške obrazovanju i usavršavanju mladih je preko stipendija Fonda za mlade talente Vlade Republike Srbije (Fond).

Fond je osnovan sa zadatkom da podstiče, prepoznaje i vrednuje izuzetna postignuća mladih talenata u različitim oblastima radi njihovog profesionalnog napredovanja i aktivnog učešća u društvu. Fond pruža finansijsku podršku školovanju i usavršavanju mladih talenata, promovisanju ostvarenih rezultata i primeni stečenih znanja, veština i sposobnosti.

Stipendije i nagrade Fonda

Fond dodeljuje stipendije za studije u zemlji i inostranstvu i novčane nagrade za izuzetna postignuća i ostvarene rezultate na domaćim i međunarodnim takmičenjima.

Od avgusta 2008. godine, od kada je Fond prešao u nadležnost Ministarstva omladine i sporta, do juna 2009. godine raspisana su četiri konkursa za stipendiranje i nagrađivanje učenika i studenata.

1. Konkurs za 1000 najboljih studenata završnih godina osnovnih studija na fakultetima u Srbiji, za školsku 2008/09. godinu. Izabrano je 1000 stipendista za stipendije u iznosu od 25.000,00 din/mesečno u toku 12 meseci. Dodeljen je maksimalan broj stipendija u maksimalnom iznosu kako je predviđeno Odlukom o osnivanju Fonda.

Kriterijumi za izbor stipendista po konkursu za 1000 najboljih studenata u zemlji su efikasnost studiranja (položeni svi ispiti iz prethodne godine) i uspešnost studiranja iskazana preko prosečne ocene. U pogledu uzrasta, postavljene su granice zavisno o kom stepenu studija se radi, pa je postavljena granica do 25 godina za studije 1. stepena i do 27 godina za studije 2. stepena.

Među izabranim stipendistima zastupljeni su studenti svih univerziteta u Srbiji i iz svih oblasti.

2. Konkurs za stipendiranje studija u EU, za školsku 2008/09. godinu. Dodeljeno je 97 stipendija u visina od 1.250.000,00 din. Po ovom konkursu dodeljene su stipendije svim kandididatima koji su ispunjavali uslove konkursa.

Kriterijumi za izbor stipendista po konkursu za studije u inostranstvu su da kandidat mora biti upisan (nije dovoljno da je u

prepisci, da je konkurisao ili se prijavio ili da je prihvaćena njegova prijava) na univerzitet u zemljama EU i mora da je završio bar jednu godinu studija u Republici Srbiji. Kao i za studije u zemlji utvrđeni su kriterijumi koji se odnose na uspešnost i efikasnost studiranja i na uzrast s obzirom na stepen studija.

Među stipendistima su zastupljeni studenti svih univerziteta u Srbiji i iz svih oblasti. Takođe, među njima ima studenata koji su ostvarili zapažene rezultate na domaćim i međunarodnim takmičenjima, objavljivali radove i učestvovali na projektima pri fakultetima i naučnim ustanovama.

3. **Konkurs za nagrađivanje** srednjoškolaca i studenata koji su osvojili nagrade na republičkim, međunarodnim i svetskim takmičenjima u toku 2007. godine. Nagrađeno je 437 učenika srednjih škola i studenata.

4. **Konkurs za nagrađivanje** srednjoškolaca i studenata za izuzetne rezultate na republičkim, međunarodnim i svetskim takmičenjima, u toku 2008. godine. Nagrađeno je 694 učenika i studenata.

Visina nagrada po konkursima za takmičare zavisi od nivoa takmičenja i osvojenog mesta. Kandidati koji se jave sa većim brojem nagrada dobijaju samo jednu i to nagradu za najbolji plasman. Visine nagrada za osvojene rezultate u toku 2008. godine su niže od iznosa koji je dodeljivan za osvojene rezultate u 2007. godini.

Na osnovu podataka i informacija prikupljenih po konkursima za stipendije za školsku 2008/9. godinu planirane su izmene za naredne konkurse za školsku 2009/10. godinu. Tako je npr. Planirano da se konkurs za stipendiranje završnih godina osnovnih studija, master i doktorskih studija ne odnosi samo na studente koji studiraju u zemljama EU, nego i u zemljama Evropske asocijacije za slobodnu trgovinu EFTA i na najboljim svetskim univerzitetima, za školsku 2009/10. godinu. Na ovaj način će i studenti koji su upisali npr. studije na prestižnim univerzitetima u Švajcarskoj moći da konkurišu i dobiju stipendiju. Inače, stipendisti Fonda imaju ugovornu obavezu da nakon završetka školovanja najmanje pet godina provedu radeći u Srbiji.

Svi stipendisti i svi nagrađeni učenici i studenti su državljani Republike Srbije i svi imaju prebivalište u Republici Srbiji.

Saradnju Fonda sa najzanačajnijim institucijama, kompanijama i ustanovama

Fond za mlade talente je u cilju podrške mladim talentima započeo saradnju sa najzanačajnijim institucijama, kompanijama i ustanovama. Osnovna ideja je da se mladim talentima omoguće što

bolji uslovi za školovanje i stručno usavršavanje i da im se omogući ostvarivanje pogodnosti i što boljih uslova za dalje obrazovanje. U tom smislu, Fond je već ostvario saradnju sa:

- Narodnom bibliotekom Srbije (stipendistima sa studija na fakultetima/univerzitetima čiji je osnivač Republika Srbija i na studijama u inostranstvu omogućen je pristup programu KOBSON koji pruža usluge čitanja preko 30.000 naslova);
- Srpskom akademijom nauka i umetnosti;
- Odbojkaškim savezom Srbije (omogućen je besplatan ulaz svim stipendistima Fonda za mlade talente na međunarodne utakmice reprezentacije Srbije)
- JAT Airways (omogućen popust stipendistima Fonda za mlade talente za studije u inostranstvu za redovne linije JATA u iznosu od 75% od cene karte)
- Microsoft (omogućeno stipendistima Fonda da koriste live@edu uslugu)

Fond za mlade talente je stupio u kontakt i sa drugim kompanijama, institucijama i ustanovama sa kojima se očekuje da će u narednom periodu ostvari poslovnu saradnju.

Jedan od ciljeva Fonda je da ukaže kompanijama na mlade kadrove sa kapacitetima koji im mogu biti od velike pomoći u savremenoj privrednoj utakmici. Saradnja sa kompanijama se dovija zavisno od njihovih specifičnosti. U skladu sa ovakvim opredeljenjem, Fond za mlade talente Republike Srbije je pokrenuo akciju «**Najbolji mladi u najboljim kompanijama**» kojom nastoji da nastavi trend saradnje sa relevantnim kompanijama i institucijama. Cilj ove akcije je da se, sa jedne strane, kompanije i institucije uključe u sufinansiranje stipendista, a sa druge strane, pružanje mogućnosti najboljim studentima da pronađu svoje mesto u uspešnim kompanijama i institucijama.

Centar za karijerno vođenje i savetovanje stipendista Fonda

Jedna od, takođe, planiranih aktivnosti u narednom periodu je otvaranje Centra za karijerno vođenje i savetovanje mladih talenata pri Fondu. Uloga Centra bila bi da stipendistima Fonda pruži pomoć u njihovom ličnom razvoju, daljem obrazovanju, razvoju karijere i profesionalnom usavršavanju.

Centar bi trebalo da pruža usluge karijernog savetovanja i karijernog informisanja, a u skladu s potrebama i željama stipendista. Centar će uspostavljati saradnju sa zainteresovanim institucijama i

kompanijama u pogledu razmene informacija, organizovanja programa praksi, volontiranja stipendista Fonda i sl.

Od početka oktobra 2009. godine, usluge Centra stoje na raspolaganju mladim talentima (2200 najboljih studenata završnih godina osnovnih studija, kao i master i doktorskih studija). Podaci dobijeni na osnovu sprovedene ankete među stipendistima, govore da su buduci kosrisnici u najvećoj meri zainteresovani za programe volontiranja i radne prakse u kompanijama kako bi došli do prvog radnog iskustva. Zato se od Centra za karijerno vođenje i savetovanje očekuje da stipendistima olakša sticanje radnog iskustva i usmeri njihov dalji razvoj karijere.

Pored navedenih Ministarstvo omladine i sporta uvodi niz različitih oblika podrške stipendistima i planira aktivnosti za unapređivanje rada Fonda.

Za kraj

Imajući na umu okolnosti u kojima su odrastali mladi u Srbiji, uslove u kojima se sada obrazuju i zahteve koji se postavljaju pred njih i na koje će morati da odgovoraju u svom ličnom i profesionalom životu izvesno je da im je potrebna podrška.

Potrebno je raditi na unapređivanju kvaliteta obrazovanja i promovisanju vrednosti učenja i znanja. Takođe, radi se o podršci deci i mladima da i sami tragaju i pronalaze sebi odgovarajuće obrazovne izazove i mogućnosti za razvoj svojih sposobnosti i da budu aktivni u procesu obrazovanja i zapošljavanja, da stvarju svoju karijeru i budu aktivni u društvu.

Literatura:

- Barab, S.A. & Plucker, J. (2002). Smart people or smart contexts? Talent development in an age of situated approaches to learning and thinking. *Educational Psychologist*, 37, p. 167-182.
- Feldhusen, J. F. (2005). Giftedness, Talent, Expertise and Creative Achievement. In R.J. Sternberg & J.E. Davidson (Eds.) *Conceptions of giftedness* (2 nd ed.), pp. 64-79. New York: Cambridge University Press.
- Krnjaić, Z. i Miladinović-Jovanović, J. (1990). Potencijalne migracije postdiplomaca beogradskog Univerziteta stipendista republičke Fondacije, *Okrugli sto - Odliv mozgova*, Centar za marksizam Univerziteta u Beogradu.
- Krnjaić, Z. (1996). Stimulativni programi i procesna dijagnostika. II Zbornik *Darovitost i kreativnost na predškolskom i mladem osvoškolskom uzrastu*, Viša škola za obrazovanje vaspitača Vršac, str. 163-168.

- Krnjaić, Z. (2002). *Intelektualna nadarenost mladih*, Beograd, Institut za psihologiju.
- Krnjaić Zora (2008): “Podrška razvoju darovitosti u Nacionalnoj strategiji za mlade“. U: G. Gojkov (Ur.) “*Porodica kao faktor podsticanja darovitosti*“, Zbornik 14, str. 333-344, Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača Mihailo Palov.
- Miladinović, J. (1988). *Socio-psihološki aspekti potencijalne migracije studenata*, Diplomski rad, Filozofski fakultet, Beograd.
- *Nacionalna strategija za mlade* (2008). Vlada Republike Srbije. Link: www.mos.gov.rs
- Plucker, J. A. and Barab, S. A. (2005). The Importance of Contexts in Theories of Giftedness: Learning to Embrace the Messy Joys of Subjectivity. In R.J. Sternberg & J.E. Davidson (Eds.) *Conceptions of giftedness* (2nd ed.), pp. 201-216. New York: Cambridge University Press.
- Popis iz 2002. godine, Republički zavod za statistiku.

Zora Krnjaić

Institute of Psychology
Faculty of Philosophy, Belgrade
and Ministry of Youth and Sport, Republic of Serbia

**SUPPORT FOR EDUCATION AND IMPROVEMENT
OF YOUNG PEOPLE**

According to the National Youth Strategy and the Action Plan for its implementation there is a specific concern for support of different kinds of education and improvements of the young, the development of different competencies needed for employment, self employment and youth entrepreneurship, promotion of the results achieved and social engagement of young people.

The special aspect of systematic support of personal and professional development of the young in Serbia is the support through financing education and improvement through Young Talents Fund of the Republic of Serbia. On the basis of four announced open calls for scholarships and awards for young pupils and students, stipends have been given to: students for bachelor and master studies in EU countries: students in final years of bachelor studies on faculties and universities in Serbia: high school and university students for exceptional accomplishments in international and domestic competitions during 2007. and 2008. In this way more than 2200 students and pupils received scholarships and awards.

Key words: extraordinary results and achievements of young people, education, improvement, Young Talents Fund of the Republic of Serbia.